

کارنامه سبز از خاندان ماندگار

نگاهی بر وقفیات خاندان بیات

سرگذشت انسانها بسیار غریب است انسانها یکی پس از دیگری می آیند و می روند در این آمدنها و رفتنها تنها جای پای می ماند و بس، برخی پس از چندی محو و برخی تا ابدیت تاریخ می مانند و هرگز گرد تاریخ آثار آنها را از بین نمی برد. تاریخ شناسنامه انسانها برای حال و آیندگان که چه بود، چه شد و چه باید کرد، از انسانها آنچه را که تاریخ ثبت و ضبط میکند اعمال و رفتار آنهاست که بعدها مورد قضاوت آیندگان می شوند. در تعالیم دین ما اعمال و رفتار عینی انسان مورد ملاحظه جزاء و پاداش بوده هر انسانی از آغاز تولد تا غروب عمر همواره مورد محاسبه ملائکه قرار میگیرند هر یک پرونده ی، آزمونی و در نهایت کارنامه ای خواهند داشت برخی انسانها پرونده اعمالشان، خوب یا بد با مرگ بسته می شود اما برخی با درایت و هوشیاری که دارند پس از مرگ نیز پرونده شان بسته نمی شود مصداق ((اذا مات ابن آدم انقطع عمله الا عن ثلاثه: صدقه جاریه و علم ینفع و ولد صالح یتغفر له)) این درایت و هوشیاری نشأت گرفته از توجهات به نکات بسیار ظریف دین مبین اسلام که پیامبر اکرم (ص) با زبان قرآن ((المال و البنون زینه الحیوه الدنیا و الباقیات الصالحات خیر عند ربک ثواباً و خیر املاً)) همواره با اعمالشان و روش و سنت خود به پیروانشان متذکر میشدند و وقف تنها وسیله باز گشودن پرونده اعمال مردگان است واقف همیشه منتظر ثبت اعمال خیری که در دنیا باقی گذاشته است به نظر میرسد خداوند از باب الطاف خود بگونه ای به بندگان یاد میدهد که چگونه پس از رجعت و کوتاهی دستانش از دنیا، همچنان از خوشیهای اعمال نیک خود بهره مند شوند. تعالیم و معارف تشیع، آمیخته با یک دنیا جمال و کمال و دریا دریا، ذوق و لطافت و عطوفت است و خلق و خوی این واقفین این چنین است در سایه این تعالیم واقفین خاندان بیات یکی پس از دیگری همچون پیشینیان خود با ظرایف و هنرنمایی بسیار زیبا و با توجه به اقتضاء زمان خود علاوه بر نیت پاک که تقرب به ساحت مقدس خداوندی است با اظهار ارادت به ساحت مقدس ائمه معصومین(ع) کلیه اموال خود را در جهت کمک به محرومین وقف نموده اند.

و چه بسیارند زنان و مردانی از این خاندان که با بذل صدقه جاریه خود چراغی برای آخرت خویش افروختن و بنگرید دوراندیشی و خیرخواهی و نوع دوستی این خاندان در گذشته و حال به رضای خدا، تا چه حدی بوده است وجود صدها رقبات وقفی با تنوع مصارف آن در آن روزگار از قبیل:

- کمک به ایتم مستمندان (موقوفه غلامحسین صمصامی و زرین تاج بهادری)

- تاسیس دبیرستانهای صمصامی، هنرستان شهید باهنر، هنرستان کشاورزی پنجعلی، (موقوفه مرحوم حاج ذوالفقار بیات، مرحوم عزت اله بیات، شوکت الدوله بیات، سهلم السلطان بیات)،

- احداث حسینیه قدس (مرحومه خانم زرین تاج بهادری ملقب به قدس السلطنه بیات)

- احداث بیمارستان صمصامیه واقع در پنجعلی از توابع شهرستان شازند (مرحوم حاج ذوالفقار بیات)

- کمک به عتبات عالیات مرقد مشرف، شماع خانه حضرت معصومه (س) و حضرت عبدالعظیم حسنی، دارو و درمان رایگان، روضه خوانی و تعزیه داری در ایام محرم و صفر (مرحوم حاج ذوالفقار بیات، شیخ العراقین، مرحومه خانم زرین تاج بهادری)،

- کمک به محصلین و دانشجویان مستعد بی بضاعت (موقوفه مرحوم مصطفی قلی بیات، دکتر غلامرضا بیات، جمشید بیات، مرحومه فیروز تاج بیات)

و اینها نمونه از ده ها موقوفات این خاندان جلیل القدر می باشد و اینکه که در هفته وقف بسر می بریم فرصت را مغتنم شماردیم تا شرح حالی از واقفین و خاندان بیات که دومین گردهمایی واقفین، متولیان، خیرین و هیئت های امناء سراسر استان بنام آنها برگزار میشود را به سمع نظر خوانندگان برسانیم.

به کز او ماند سرای زرنگاری

نام نیکی گر بماند ز آدمی

حاج ذوالفقار بیات ملقب به صمصام الملک امیر تومان

ایشان فرزند مرحوم حاج نظام لشکر است وی یک زندگی پر از کار و فعالیت را از سر گذرانید تمام ثروت و نیرو و توانش را مصروف امور خیریه می داشت همسر ایشان نواب علییه حاجیه طوطی خانم قدم بقدم در هر جا و هر زمان و هر مکان و در هر امر خیری که بود یار و یاور و مددکار او بود. این زن و شوهر در تمام طول زندگی خود حتی یکروز از راستای راه خیر باز نیستادند از خدمات و دوراندیشی ایشان همین بس که در حصار کزاز بیمارستان بزرگی موسوم به مریضخانه صمصامی احداث نمود ایشان از دولت و اداره صحیه آنروز تقاضا کردند اداره مریضخانه را بعهده بگیرد اما با بی اعتنائی دولت وقت موجه شد این امر در اراده راسخ وی خللی ایجاد نکرد و با انگیزه ای که داشت بیمارستان را تجهیز و پزشک، پرستار و بهیار را بکار گمارد و تمام هزینه های مربوط به مریضخانه را خود بشخصه تقبل و پرداخت کرد برای اینکه کارکنان بیمارستان از تامین آتیه خود مطمئن باشند که حقوق و مزایای آنها پرداخت خواهد شد مرحوم حاج ذوالفقار بیات املاک و مزارع و باغات و قنوات و حقابه خود را در قراء و قصبات ناحیه کزاز شازند، همه را وقف بر بیمارستان، دارو و درمان رایگان مریضها، مساکین و فقرا، پرداخت حقوق و مستمری طلاب حوزه علمیه سامره، تامین روشنائی حضرت معصومه (س)، حضرت عبدالعظیم، روضه خوانی و تعزیه گردانی ایام محرم و صفر کرد. که عبارتست از:

قریه حسین آباد - ششدانگ

مزرعه علی آباد حصار دو دانگ

مزرعه مرغزار حصار ششدانگ

قریه گلیوار ششدانگ

قریه میارود دو دانگ و نیم به اضافه قنوات و حقابه های مربوط

تولیت این املاک توسط آقای دکتر باقر بیات به نمایندگی آقای منصور خالقی اردهالی اداره می شود.

دبیرستان صمصامی اراک

مرحوم حاج ذوالفقار بیات مدرسه صمصامیه اراک واقع در خیابان امام خمینی (ره) را در سال ۱۳۲۴ هجری قمری در اوج بحبوحه نهضت مشروطیت و رواج افکار مترقی و روشنفکرانه و آزادیخواهانه در میان اقشار مردم احداث نمود، مرحوم حاج ذوالفقار بیات دست به کار عجیبی زد که تا آنزمان در اراک سابقه نداشت میتوان گفت: که اینکار در آن محیط و در آن زمان خود یک کار انقلابی بود. او در خانه مسکونی خود در شهر اراک مدرسه صمصامیه را تاسیس و با جمع آوری عده ای از ایتم،

اولین مدرسه را به سبک نظام جدید آموزش و پرورش در شهر اراک بنیاد نهاد که بعد از دارالفنون این اولین مدرسه است که تاسیس میشد .

تا آنزمان نظام آموزش در چهارچوب مکتب خانه ها محدود بود به این واسطه این امر مورد تنقید و خرده گیری واقع شد . عده ای تحریک شده بودند به خانه او هجوم آورند تا بقول آنها در این کفرخانه" را ببندند النهایه با تمامی مشقات و زحمات فراوان مدرسه صمصامیه تاسیس شد و برای آنکه زحماتش پس از فوتش ضایع نگردد همانند مریضخانه صمصامیه املاک و مستغلاتی دیگری را که داشت وقف مدرسه صمصامیه مینماید که از محل درآمد آن حقوق مدیر و معلمان داده شود و ضمناً خوراک و پوشاک دانش آموزان تامین گردد . مروری بر وقفنامه مرحوم حاج ذوالفقار بیات خود گواه ملموس بر اعماق افکار بلند ایشان در تعلیم و تربیت فرزندان این مرز و بوم است .
مستغلات وقفی عبارتند از :

کاروانسرای واقع در بازار قبله از بلده سلطان آباد

قنات معروف به قنات آقا میرزا سید احمد وزیر

چهار باغ ایتیاعی از وراثت آقا کاظم امین التجار در خیابان ادبجو که اکنون هنرستان شهید باهنر از جمله رقبات ایشان است

دو قطعه زمین مزروعی خریداری شده در پشت دروازه (رازان) از بلده سلطان آباد
تولیت این بخش از موقوفات بعهدده آقای محمد بیات و دکتر غلامرضا بیات می باشد.

ششدانگ قریه حسین آباد از توابع شهرستان شازند به تولیت آقای دکتر باقر بیات

کاروانسرای مشترک سمت دروازه حاج علینقی به مقدار سه دانگ
دکاکینی که واقع در مدخل میدان ارک زیر نقاره خانه شامل ۶ باب دکان علافی و عصاروی و غیره .

ششدانگ قریه حک علیا به انضمام سه دانگ چشمه آب بلاغ جهت دبیرستان صمصامی و امور خیریه و ارحام و مساکین و تامین منظور گردیده است .

از همه شایان توجه تر اینکه زوجه مکرمه مرحوم حاج ذوالفقار بیات نواب علیه حاجیه طوطی خانم که دختر محمد حسن خان سرتیپ رئیس فوج فراهان بود کلیه سهم الارث خود را در فراهان بمنظور کمک مدرسه و بیمارستان و امور خیریه و روضه خوانی و تعزیه داری ایام محرم و عاشورا و پرداخت مستمری به طلاب وقف کرده اند که عبارتست از

قریه شهوه با تمام توابع آن .

مزارع آبخوش و سپاه خشت

ششدانگ قریه طاحونه واقع در قریه بالا

دو قطعه باغ ارباب

پنج دانگ از میان دستجرده

پنج دانگ از عصارخانه واقعه در قریه شهوه

مرحوم حاج عباسقلی بیات ملقب سهم الملک بیات

همانند اسلاف خود از نعمت خداوند بنحو احسن بهره جست وی که فرزند دوم مرحوم علینقی خان نظام لشکر است زندگی خود را در امیر خیریه و کمک به فقراء صرف نمود آقای عزت اله بیات فرزند مرحوم حاج عباسقلی بیات خاطری از ایشان نقل می کند که بیان نیات پاک و خیراندیش اوست که خود واقف هنرستان علی بن ابی طالب موسوم پنجعلی از توابع شهرستان شازند است اینچنین می گوید .

در یکی از روزها بمنظور عیادت پدرم (حاج عباسقلی بیات) که ماهها ناخوش احوال بود و در قریه بصری اقامت داشت . رفتم آنروز با وجود مریض احوالی ایشان بسیار شاد و سرحال به نظر میرسید در اتاق قدم میزد . عبایی بر دوش داشت هر باری که میرفت و برمیگشت مقابلم که میرسید میگفت : امروز کار خیری انجام داده ام کار خوبی کرده ام از خوشحالی و وجد تمام چهره اش مالامال خنده بود دو سه باری گفتم پدر کار خیری که میگویند چیست؟

ممکن است مرا هم در شادی خود شریک کنید که فرمود خود میفهمی . الان لازم نیست

در ظرف چند ماه آخر عمر ایشان من و برادرانم بارها و بارها به عیادتشان میآمدیم تا اینکه پس از فوت ایشان وقتی وصیت نامه او را گشودیم و قرائت شد با وصف شدت گریه و ندبه ، کلمه به کلمه وصیت نامه او نقش بند خاطرم شد ، چنانکه تا امروز آنرا همانند کتابی از حفظ دارم .

پدرم نوشته بود: تمام رعایای من اولاد منند و جزو عائله من محسوب میشوند همه آنها را دوست دارم . در میراث و ما ترک من همه سهمیم هستند . آنچه رعایا به من بدهی دارند حلالشان . آنرا وجه خمس و زکات تلقی نمود مطالبه ننمائید .

در وصیت نامه پدرم ضمناً آمده بود که سه دانگ و نیم از قریه ظهیر آباد را وقف و درآمد آن را در اختیار آیت اله حاج میرزا خلیل نوراله مجتهد و آیت اله حاج میرزا حسینی قرار داده تا به مصرف معینه از نظر حقوقیکه به عهده ایشان است برسد .

ششدانگ مستغلات گاراژ (ایران پیما) اراک و بخشی از دکاکین بازارچه سهم السلطان (دو شهید فعلی) که تولیت هم اکنون بعهدده آقای محمد بیات است . ششدانگ قریه ده داود به مدت پنججاه سال وقف ارحام و ثلث آن صرف روضه خوانی و تعزیه داری در ایام محرم و ماه صفر و ایام فاطمیه و شهر رمضان المبارک و افطاری مصروف گردد. ثلث دیگر سهم امام (ع) و پرداخت مستمریها و

خرجی طلاب مدرسه سامره و نجف تعیین گردیده بود . توضیحاً اینکه درب نقره کاری سرداب سامرا بوسیله پدرم ساخته و تقدیم شده است .

مرحوم مصطفی قلی بیات

پس از طی دوران تحصیلات ابتدائی به دانشکده افسری رفت اما چون محیط نظامی روح او را سخت آزرده کرده بود از تحصیل مدرسه افسری دست کشید و به پاریس رفت . در پاریس وارد دانشکده مهندسی گیرپون فرانسه شد و مدارک عالییه خود را در رشته کشاورزی و فلاحت طی دوره مهندسی کشاورزی با درجه عالی گذرانید و بعد از جنگ ۱۹۱۴ به ایران بازگشت وی یکی از بنیان گذاران دانشکده عالی کشاورزی کرج است که مجسمه نیمتنه ای از او نیز در باغ دانشکده کشاورزی کرج نصب شده است اکنون موقوفات آن مرحوم در قریه اسکان از توابع شهرستان شازند وقف به دانش آموزان بی بضاعت گردید که همه ساله عواید آن صرف نیت واقف معظم میگردد تولیت آن همکنون بعهدہ آقای دکتر غلامرضا بیات است .

مرحوم نصرت اله بیات ملقب به شیخ العراقین

وی مردی فاضل بود که به توصیه پدر مرحوم حاج عباسقلی بیات سهم الملک برای تحصیل به حوزه علمیه نجف اشرف رفت مرحوم شیخ العراقین مدت دوازده سال در نجف اشرف به تحصیلات علوم دینیہ اشتغال داشت و در محضر بسیاری از علما و روحانیون طراز اول تلمذ کرد و به مقام اجتهادی نائل آمد . پس از مراجعه به ایران بیشترین کار و فعالیت و هم و غم مرحوم شیخ العراقین مصروف اداره امور خیریه و دستگیری ضعفا و ایجاد دارالایتام نمود .
مرحوم شیخ العراقین روحانی بسیار فعال و پرکار بود . همه ساله به زیارت اماکن مقدسه مکه معظمه و کربلای معلی و عتبات عالیات میرفت ایشان یک دارالایتام در تهران تاسیس و وقف کرد و در اراک دبستانی نیز بنا **م** دبستان سهم الملک بیات که امروزه جزو موقوفات خاندان بیات است ایجاد نمود .

مرحوم عزت اله بیات

نام عزت اله بیات با پنجعلی از توابع شهرستان شازند مترادف است سراب پنجعلی در زندگی مرحوم عزت اله بیات تداعی اعتقاد و ارادت و اخلاصی خاکسارانه ایشان به مولا امیرالمومنین علی (ع) است که سراسر زندگی او را تحت تاثیر و نفوذ خود گرفته بود و به انگیزه این ارادت و اعتقاد خالصانه ایشان به حضرت علی (ع) دست به عمران و آبادی سراب پنجعلی نمود به همین نیت پاک با شور و علاقه زاید الوصفی دست به کار ساخت سراب نمود ایشان هم همانند سایر اسلاف خود در تربیت و تعلیم جوانان این خطه اثری بس همیشه جاوید به جای نهاد ایشان با فروش منزلش در تهران مبادرت به وقف سراب پنجعلی بمنظور احداث هنرستان حرفه ای کشاورزی کرد و این آثار بیاد مانده از ایشان یکی از دهها عمل خیر و باقیات صالحات آن مرحوم است .

سرکار حاجیه معصومه بیات ملقب به خانم اجمل السلطنه زوجه مکرمه مرحوم سالار هشمت بیات .

ایشان دختر اول حاج عباسقلی بیات (سهم الملک) میباشند . در تمام طول عمر خود اوقات خود را صرف درمان و رسیدگی به اهالی محل ، نگهداری از ایتام و اهتمام به امور تربیتی و درسی آنان در مدارس مختلف نمودند و اقدام به ساخت مدرسه ، مسجد ، حمام و جاده و پل سازی برای عمران و آبادی افراد محل نمودند .

اموال مورد وقف مرحومه معصومه بیات

وقف ۵ پارچه آبادی در قریه شازند و بروجرد افرواند - حشمت آباد - کلرشته - آقا چکنه - بیاتان که بر اساس نیت واقفه درآمد موقوفات صرف عمران و آبادی دهات مورد وقف ، مخارج روضه خوانی در ماههای محرم الحرام و صفر منظور گردیده تولیت آنها سالها بعهدہ آقای حاج حسن خان بیات بوده که خود ایشان هم در زمان حیات خود ۴ دانگ کلاه دوز را وقف نگهداری مقبره خانوادگی و مصرف روضه خوانی و خرج ایام ماههای محرم الحرام و صفر نموده بود و بعد از ایشان تولیت بر عهده آقای مهندس جمشید بیات میباشد . ایشان که خود مهندس کشاورزی میباشند ۱/۵ دانگ سهم خود را از قریه جزنق را وقف کمک تحصیلی به ایتام مستمند و بی بضاعت نموده اند .

سرکار خانم حاجیه زرین تاج بیات

زوجه مکرمه مرحوم صمصامی دختر دوم سرکار خانم اجمل السلطنه و مرحوم حاج محمدرضا بیات سالار حشمت علاوه بر انجام امور خیریه در طول زندگانی خود اموال خود وقف وحتی منزل شخصی خود را جهت احداث بیمارستان قدس در نظر گرفته که سهم ایشان از بیمارستان برای درمان بیماران منظور گردید دکاکین واقع در میدان شهداء اراک جهت صرف ایتام مستمند قرار میدهد تولیت آن برعهده آقای دکتر غلامرضا بیات میباشد که خود ایشان هم یک دانگ و نیم از سهم ملکی خود را در قریه جزنق را وقف بر محصلین و دانشجویمان مستعد بی بضاعت نموده اند . ۲۵/

دادار جهان ملک جهان آن تو کرده است

بر وقف خدا هیچ کسی را نبودست